

HODNOTENIE KVALITY SLOVENSKÝCH VEREJNÝCH VYSOKÝCH ŠKÔL NA ZÁKLADE VYBRANÝCH UKAZOVATEĽOV

Alena Zubaľová

Katedra financií, Národohospodárska fakulta, EU Bratislava

Abstrakt: *Jedným zo základných zdrojov príjmov verejných vysokých škôl je dotácia zo štátneho rozpočtu. Ak sa verejná vysoká škola uchádza o verejné zdroje, výsledky hodnotenia jej kvality sa stávajú vecou verejnou. Preto považujeme za veľmi podstatné zverejňovať výsledky hodnotenia kvality verejných vysokých škôl. Predmetom tohto príspevku je „zmapovať“ situácia hodnotenia kvality slovenských vysokých škôl a to ako z národného, tak aj z medzinárodného pohľadu a poukázať na niektoré problémy, ktoré sú s tým spojené.*

Abstract: *If a public university requests public financial resources, the assessment of its quality rating becomes a public issue. Therefore, publishing the results of the schools' quality rating evaluation for public purposes is considered to be an important issue.*

The contribution aims at "mapping" the situation of the process of public schools' quality evaluation not only at the national, but also at the international level. The contribution defines some problems related to the process of the quality evaluation.

Kľúčové slová: *Evalvácia, akreditácia, akreditačná komisia, externé hodnotenie kvality, ukazovatele hodnotenia kvality.*

Slovenské vysoké školy sú od 1. 5. 2004 súčasťou vysokoškolského priestoru EÚ, čím sa pre ne otvorili nie len nové možnosti, ale aj povinnosti v otázkach zvyšovania kvality vo všetkých ich činnostiach. Naplniť myšlienku Bolonského procesu, ktorého cieľom je okrem iného aj zvýšiť konkurencie schopnosť európskych vysokých škôl v porovnaní s ostatnými vysokými školami sveta je možné len za podmienok, že bude neustále sledovaná a vyhodnocovaná kvalita činnosti verejných vysokých škôl.

Zabezpečovanie kvality na vysokých školách je stály proces organizovania, vykonávania a kontrolovania edukačnej, vedeckej, umeleckej, riadiacej, hospodárskej a ďalších činností vysokých škôl s cieľom zabezpečenia ich efektívneho a perspektívneho fungovania.

Tento proces – proces zabezpečovania kvality – sa na vysokých školách spája s pojmom **evalvácia**,¹ čo je vlastne posúdenie resp. výsledok posúdenia kvality činnosti každej vysokej školy, vrátane posúdenia efektívnosti jej činnosti.

Jedným zo základných zdrojov príjmov verejných vysokých škôl je dotácia zo štátneho rozpočtu. Preto je len prirodzené, že ak sa verejná vysoká škola uchádza o verejné zdroje, výsledky hodnotenia jej kvality sa stávajú vecou verejnou. Snahou verejnej vysokej školy je preukázať čo najvyššiu úroveň kvality svojej činnosti a Ministerstvo financií SR požaduje aby bolo využitie verejných prostriedkov čo najefektívnejšie.

Zo súčasného legislatívneho stavu Slovenskej republiky vzt'ahujúceho sa priamo alebo sprostredkovane na hodnotenie kvality verejných vysokých škôl vyplýva, že:

- žiadna právna norma v SR jednoznačne nevymedzuje pojem hodnotenia- evalvácie činnosti vysokých škôl,

¹ S evalváciou sa spája aj pojem akreditácia, ktorú ale možno považovať len za jeden zo špecifických druhov evalvácie. Je to proces, ktorým sa určitému programu resp. činnosti vyjadruje štatutárnym orgánom uznanie, že zodpovedá určitému štandardu. Pojem akreditácia je teda významovo užší ako evalvácia.

- hodnotenie kvality vysokých škôl sa uvádza zákonom², ako časť komplexnej akreditácie činnosti vysokej školy,
- v žiadnych právnych normách v SR sa nevymedzuje procesná stránka zabezpečovania hodnotenia kvality na vysokých školách.

Napriek tomu, že právna norma riešenia problému vyhodnocovania kvality vysokých škôl absentuje, začala sa tento proces v praxi riešiť koncom 90-tych rokov z iniciatívy samotných vysokých škôl.

V medzinárodnom programe Tempus boli realizované dva projekty. Projekt „Systém hodnotenia kvality na slovenských univerzitách“, ktorého autorom boli predstavitelia Univerzity Komenského v Bratislave a projekt „Zavedenie inštitucionálneho systému hodnotenia kvality ako prostriedku pre zmenu“, ktorý bol realizovaný Slovenskou technickou univerzitou v Bratislave. Oba projekty sú považované za veľmi významné z hľadiska rozvoja vysokého školstva.

V rokoch 2004 a 2005 sa začal pripravovať Projekt inštitucionálneho hodnotenia vysokých škôl SR. Iniciátorom bola Slovenská rektorská konferencia, ktorá na to určila pracovnú skupinu odborníkov vysokých škôl. Cieľom tohto projektu je vytvorenie národného systému inštitucionálneho hodnotenia vysokých škôl a podpora kultúry kvality vo vysokoškolskej sústave SR. Na projekte sa stále pracuje ale výsledky, resp. závery ešte nie sú známe.

Ďalšou iniciatívou slovenských vysokých škôl, ktorá bola zameraná na sledovanie kvality vysokých škôl bol projekt, ktorý vypracovala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre v spolupráci s Katholieke Universiteit Leuven. Projekt „Vplyv reforiem na produktivitu a kvalitu univerzít na Slovensku“ sa zamerával na sledovanie úrovne transformácie slovenských univerzít a ekonomických ústavov a sledoval či a do akej miery zaostávajú za svetovou úrovňou a zároveň aký vplyv majú reformy univerzitného vzdelávania na kvalitu výskumu. Porovnávacím obdobím boli roky 1999 - 2004 pri použití kritérií používaných akreditačnou komisiou a s využitím relevantných svetových kritérií. Jedným z cieľom tohto projektu bolo tiež nájsť odpoveď na otázku či súčasné kritéria hodnotenia vedeckých pracovníkov sú pre nich zároveň aj motivačné.³

Niektoré slovenské verejné vysoké školy už využili aj formu **externého hodnotenia kvality**. V roku 1996 bola Univerzita veterinárskeho lekárstva v Košiciach úspešne medzinárodne vyhodnotená. Univerzita Komenského v Bratislave aj Slovenská technická univerzita v Bratislave požiadali o medzinárodné hodnotenie Asociáciu európskych univerzít (CRE). V roku 1999 bolo hodnotenie zahraničných evalvátorov priaznivo ukončené. Rovnako pozitívne dopadli aj v roku 1999 Akadémia umení v Banskej Bystrici a naposledy v roku 2005 na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici študijný smer cestovný ruch a verejná ekonomika a správa.

Za priaznivú správu v oblasti medzinárodného hodnotenia kvality slovenských verejných vysokých škôl možno považovať podpísanie Dohody medzi Ministerstvom školstva SR, Slovenskou rektorskou konferenciou a Európskou asociáciou univerzít, na základe ktorej od jej podpísania (december 2005) do roku 2008 vykoná Európska asociácia univerzít medzinárodnú inštitucionálnu evalváciu 19 slovenským verejným vysokým školám (z verejných vysokých škôl neprejavilo záujem o túto aktivitu len Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici).

² Zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách

³ Výsledky sú zverejnené na <http://www.fem.oniag.sk/hodnotenie-univerzit>

Ako sme už uviedli, na Slovensku nie je legislatívne vyšpecifikované hodnotenie kvality vysokých škôl a neexistuje žiadna inštitúcia alebo organizácia, ktorá by sa systematicky venovala hodnoteniu vedeckého a pedagogického výkonu vysokých škôl podľa vopred stanovených kritérií. Túto medzeru sa pokúša v Slovenskej republike vyplniť občianske združenie Akademická rankingová a ratingová agentúra (ARRA), ktorá vznikla v roku 2004. ARRA je prvou nezávislou inštitúciou, ktorá sa rozhodla pravidelne verejnosti podávať informácie o vzájomnom porovnaní úrovne jednotlivých verejných vysokých škôl. Prístup k hodnoteniu slovenských verejných vysokých škôl zvolila podobný ako vo svete, ktorý bol založený na niekoľkých pilieroch. Prvým boli verejne dostupné kvantitatívne údaje, ktorú sú všeobecne chápané ako spoľahlivé indikátory akademickej kvality. Druhým je nezávislý pohľad na výsledky a tretím skupinový prístup k hodnoteniu fakúlt – ako základných jednotiek hodnotenia. ARRA zverejnila správu Hodnotenie verejných vysokých škôl a ich fakúlt v decembri predchádzajúceho roka.⁴

Ukazovatele hodnotenia kvality úrovne verejných vysokých škôl

Pri porovnávaní úrovne jednotlivých verejných vysokých škôl sa využívajú relevantné svetové kritéria- indikátory, ktoré možno zoradiť do niekoľkých vecne kompaktných skupín.

- **A** reputácia školy
- **B** výskum
- **C** študentský komfort
- **D** štúdium a vzdelávanie
- **E** financovanie

Jednotlivé skupiny v sebe zahrňujú tieto indikátory:

A reputácia školy:

- RP 1 kvalita absolventov
- RP 2 peer review

B výskum

- VV 1 počet publikácií na počet tvorivých pracovníkov
- VV 2 počet citácií na počet tvorivých pracovníkov
- VV 3 počet prác z VV 1 na počet tvorivých pracovníkov
- VV 4 počet denných doktorandov na jedného doc. a prof.
- VV 5 ročný priemer počtu absolventov doktorandského štúdia na jedného doc. a prof.
- VV 6 počet doktorandov DŠ delený počtom denných študentov bakalár. štúdia alebo magisterského štúdia
- VV 7 prostriedky z grandov VEGA a KEGA na počet tvorivých pracovníkov
- VV 8 prostriedky z grandov APVT a MVTS na počet tvorivých pracovníkov
- VV 9 celkové prostriedky z grandov na počet tvorivých pracovníkov
- VV 10 prostriedky z grandov Sociálneho fondu

C študentský komfort

- SK 1 podiel študentov s prístupom na internet na fakulte
- SK 2 podiel študentov s prístupom na internet na internáte
- SK 3 podiel študentov ubytovaných na internáte (z tých, ktorí o to žiadali)
- SK 4 podiel študentov, ktorí poberajú štipendium od VŠ

⁴ Vyhodnotenie je uvedené na [http:// www.arra.sk](http://www.arra.sk)

- SK 5 športové a kultúrne možnosti v priestoroch VS
- SK 6 podiel predmetov s literatúrou dostupnou na internete
- SK 7 podiel študentov, ktorí sa zúčastnili ankety hodnotenia kvality VŠ
- SK 8 ako sa prejavili výsledky na kvalite vzdelávania

D štúdium a vzdelávanie

- SV 1 počet študentov DŠ a externého štúdia na jedného učiteľa
- SV 2 počet študentov DŠ a externého štúdia na jedného doc. alebo prof.
- SV 3 počet prof., doc. a ostatných učiteľov s PhD. k všetkým učiteľom
- SV 4 počet prof. a doc. ku všetkým učiteľom
- SV 5 priemerný vek funkčných profesorov
- SV 6 počet prihlásených a plánovaných študentov v roku
- SV 7 počet zapísaných a prijatých v roku
- SV 8 počet zahraničných študentov
- SV 9 počet študentov vyslaných do zahraničia
- SV 10 počet nezamestnaných dlhšie ako 6 mesiacov na 100 absolventov

E financovanie

- F 1 bežné výdavky na študenta
- F 2 podiel výdavkov podnikateľskej činnosti na celkových nákladoch na hlavnú činnosť vysokej školy
- F 3 podiel prostriedkov získaných z grantov na celkových nákladoch na hlavnú činnosť vysokej školy

Hodnotenie kvality verejných vysokých škôl a to či už z pedagogického hľadiska alebo vedeckého výkonu jednotlivých vysokých škôl prináša so sebou v Slovenskej republike nemálo problémov, ako to aj vyplynulo z tohto príspevku. Za jeden z nich považujeme aj ukazovatele financovania verejných vysokých škôl.

Ukazovatele odzrkadľujúce počet študentov na učiteľa vyjadrujú mieru možného individuálneho prístupu vyučujúceho k študentovi, čo je kritériom zvyšovania kvality vzdelávacích i výskumných činnosti školy či fakulty. Na druhej strane je potrebné si uvedomiť, že nízke počty študentov na učiteľa vedú k problémom pri financovaní vysokých škôl a fakúlt, pretože podstatná časť dotácie je počítaná podľa počtu študentov.⁵ **To vytvára rozpor medzi záujmami študentov vysokých škôl a inštitúciami, ktoré sa podieľajú na ich financovaní.**

Bežné výdavky na študenta predstavujú **objem celkových finančných prostriedkov** z verejných zdrojov získaných vysokou školou na pedagogickú a vedeckú činnosť, na prevádzku ako aj na sociálne účely (na stravovanie, ubytovanie, štipendiá pre študentov a pod.) **delený počtom študentov danej vysokej školy.** Tento parameter určuje ako postupuje MŠ SR pri rozdeľovaní dotácie na jednotlivé vysoké školy. Uvedomujeme si, že počet študentov je veľmi dôležitým parametrom, ale považujeme za diskutabilné, či je vhodné mu prikladať až takú váhu.

Podľa zákona o vysokých školách všetky náklady na podnikateľskú činnosť vysokej školy musia byť kryté z výnosov tejto činnosti. Pozitívne sa hodnotí vyšší podiel použitých vlastných prostriedkov na podporu a skvalitnenie hlavných činností vysokej školy, čím je samotný pedagogický proces. Najviac sa darí vysokým školám podnikat' v ich

⁵ Pre porovnanie so zahraničím možno uviesť príklad Oregonskej univerzity, ktorú je možné porovnať s Univerzitou Komenského. Univerzita v Oregone udáva na svojej internetovej stránke pomer učiteľov a študentov 1 : 16. Univerzita Komenského 1 : 11. Na univerzitách v USA sú však vysoké počty študentov na učiteľa umožnené pomerne nízkym počtom hodín priameho kontaktu učiteľa so študentmi (15-18 hodín týždenne) [http:// www.arra.sk](http://www.arra.sk)

najprirodzenejšej činnosti – vzdelávaní (napr. celoživotné vzdelávanie, rôzne iné formy *dodatočného* vzdelávania) . Okrem toho môžu podnikat'. Možnosť podnikat' závisí od zamerania vysokej školy. Nepochybne väčšie možnosti v tejto činnosti majú školy technického a umeleckého zamerania v porovnaní so školami pedagogického a filozofického zamerania. **Je možné konštatovať na základe publikovaných výsledkov, že touto činnosťou v súčasnosti verejné vysoké školy nie sú schopné zabezpečiť si dostatok prostriedkov.**

Záver

Sledovanie, monitorovanie a tiež porovnávanie kvality slovenských verejných vysokých škôl v rámci Slovenskej republiky ako aj z medzinárodného hľadiska a informovanie verejnosti o výsledkoch tohto porovnania považujeme za jednu z najdôležitejších úloh, ktorá sa týka ako decíznych orgánov, tak aj samotných verejných vysokých škôl. Preto podporujeme činnosť Európskej komisie v spolupráci s členskými štátmi EU a veľkým počtom medzinárodných organizácií na vytvorení Európskeho kvalifikačného rámca.

Kontaktná adresa:

Doc. Ing. Alena Zubaľová, PhD.

Katedra financií, Národohospodárska fakulta, EU Bratislava

Dolnozemska cesta 1

852 19 Bratislava

SR

e-mail: alena.zubalova@post.sk

m.: 0905 421 191